

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Кафедра українознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор з науково-педагогічної роботи

Ірина СОЛОНИНКО

"17" 07 2023 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Біоетика»

(назва навчальної дисципліни)

ВБ 1.78

підготовки фахівців другого (магістерського)
рівня вищої освіти магістр
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 221 «Стоматологія»

Обговорено та ухвалено
на методичному засіданні кафедри
українознавства
Протокол № 8
від "31" травня 2023 р.
Завідувачка кафедри
д.філол.н. Тетяна ЄЩЕНКО

Затверджено
профільною методичною комісією
факультету іноземних студентів
Протокол №4
від "31" травня 2023 р.
Голова профільної методичної комісії
д.філол.н. Тетяна ЄЩЕНКО

ЛЬВІВ - 2023

РОЗРОБНИЦЯ ПРОГРАМИ: Галина ТЕРЕШКЕВИЧ (с. Діогена), магістр релігійних наук, к. н. з держ. упр., доцент, доцент кафедри українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

РЕЦЕНЗЕНТИ:

О. М. Христенко: к. пед. н., доцент кафедри філософії та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, к. пед. н., доцент

Н. В. Коляденко: д. мед. н., завідувач кафедри загальномедичних дисциплін і психосоматики ПрАТ «МАУП», член Товариства православних лікарів України

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Біоетика»

відповідно до Стандарту вищої освіти *другого (магістерського) рівня*

галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

спеціальності 221 «Стоматологія»

освітньої програми *магістра* медицини

Опис навчальної дисципліни (анотація)

Робоча навчальна програма з дисципліни «Біоетика» для студентів I курсу стоматологічного факультету за спеціальністю 221 «Стоматологія» укладена на основі Освітньо- професійної програми «Стоматологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія» галузі знань 22 Охорона здоров'я, рішення Вченої ради ЛНМУ імені Данила Галицького від 23.02.2022 (протокол № 1-ВР) та Положення про організацію освітнього процесу у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького, ухваленого Вченою радою і затвердженого наказом ректора університету № 2020-з від 23.06.2021 р. Метою Положення є унормування змісту, обсягів, послідовності та організаційних форм вивчення дисципліни студентами, а також форм і засобів поточного і підсумкового контролю знань.

Робоча навчальна програма дисципліни – є нормативним документом університету, що розробляється колективом кафедри для кожної навчальної дисципліни на основі галузевого стандарту вищої освіти відповідно до навчального плану.

Робоча навчальна програма має забезпечувати: відповідність змісту галузевих стандартів вищої освіти через безпосередній зв'язок змісту дисципліни з цілями вищої освіти (уміннями та здатностями фахівця, що визначені в ОКХ); відповідність ліцензійним та акредитаційним умовам та вимогам; відповідність «Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти»; можливість використання дисциплінарних компетенцій як інформаційної бази для формування засобів діагностики; однозначність критеріїв оцінювання навчальних досягнень.

Робоча навчальна програма дисципліни за своїм змістом є документом, що визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, що виключає дублювання навчального матеріалу при вивченні спільних для різних курсів проблем, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання знань студентів.

Робоча навчальна програма як нормативний документ, що закладає ідеологію змісту освіти та організації навчального процесу, визначає навчально-методичні засади діяльності кафедри; на її основі розробляються усі навчально-методичні матеріали для забезпечення освітнього процесу, у т. ч. для самостійної роботи студентів.

Навчальна дисципліна «Біоетика» належить до відносно нових комплексів аксіологічних орієнтацій громадянського суспільства в Україні, особливо за умов девальвації духовних і моральних цінностей.

В силу традиційно-релігійно-духовної орієнтації ментальності українського суспільства вивчення названого курсу сприятиме формуванню особи студента на засадах альтруїзму, людяності та обов'язку у відношенні до хворого, милосердя, чесності, працьовитості; духовно багатой особистості. Цьому сприяє і та обставина, що програма складена без конфесійної тенденційності, носить екуменічний характер, адаптована до багатоконфесійності.

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них			Рік навчання семестр	Вид контролю	
	Всього	Аудиторних				СРС
		Лекцій (годин)	Практичних занять (год.)			
Назва дисципліни: «Біоетика» Тематичних розділів 1	3,5 кредитів / 105 год	10	30	65	I	залік

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вчинки людини.

Міждисциплінарні зв'язки: при вивченні курсу сприятливим чинником є взаємодія із природничо-науковими, соціально-гуманітарними, біомедичними професійними дисциплінами (зокрема медичною біологією, основами цитології та ембріології, філософією, акушерством і гінекологією, хірургією, соціальною медициною, анестезіологією та інтенсивною терапією, паліативною та хоспісною допомогою тощо).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Біоетика» впливає із цілей освітньо-професійної програми підготовки випускників вищого медичного навчального закладу та визначаються змістом тих системних знань і умінь, котрими повинен оволодіти лікар-спеціаліст.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Біоетика» є розкриття змісту, історичних коренів, засад та епістемології біоетики як науки, і на основі цього — висвітлення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо зміни в оцінці стану здоров'я населення, пошани гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній і тілесній інтегральності, збереження людського життя від моменту запліднення до природної смерті, висвітлення проблем генної інженерії та біотехнологій з погляду біоетики та біобезпеки.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Біоетика» є:

Здобути інтегральне розуміння цінностей і засад біоетики як основи світогляду моральної, відповідальної, гуманної людини; відповідальність за утвердження норм біоетики в практичному житті;

Знати та розуміти основні поняття, норми біоетики, підходи до вирішення конфлікту в межах біоетики, гуманізму;

Вміти визначати морально-етичні засади біоетики та біобезпеки, які ґрунтуються на істинних цінностях і об'єктивних моральних нормах; формулювати засади біоетики, що дають змогу оцінити дії на біомедичному полі, до яких належить морально-добра оцінка;

- розкривати сутність біоетики, яка розглядає людину як особистість, передусім з її духовними цінностями і потребами, слугує їй, є відкритою для нових наукових знань, ґрунтується на моральних засадах, зорієнтованих на пошану гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній та тілесній інтегральності, збереження її життя від моменту запліднення (злиття гамет) аж до природної смерті;

- простежувати історичні корені біоетики, її філософські засади та місце серед інших морально-етичних і правових дисциплін;

- аналізувати державні нормативні акти в галузі охорони здоров'я щодо їх відповідності засадам біоетики;

- досліджувати специфіку біоетичних проблем в українському суспільстві, стан і перспективи розвитку біоетики, вплив засад біоетики на ефективність діяльності органів і закладів охорони здоров'я в Україні при розв'язанні проблем алкоголізму, наркоманії, СНІДу, трансплантації органів та експериментування на людині в галузі охорони здоров'я;

- розробляти науково-обґрунтовані пропозиції щодо шляхів і засобів регулювання біомедичних втручань у людський організм на засадах біоетики, зокрема в сфері демографії.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Стандарт визначає набуття магістром 7 кваліфікаційного рівня згідно НРК України. Оскільки дисципліна викладатиметься на 1 курсі, то інтегральна компетентність буде набуватись поступово у процесі інтеграції спеціальних компетентностей біоетики з тими, що надаватимуться іншими навчальними курсами.

Згідно з вимогами Стандарту, дисципліна забезпечує набуття студентами

таких компетентностей:

інтегральної:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

загальних:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної сфери та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.

- ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
 ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
 ЗК 7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
 ЗК 8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
 ЗК 9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
 ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.
 ЗК 11. Здатність працювати в команді.

ЗК 12. Прагнення до збереження навколишнього середовища

ЗК 13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

спеціальні (фахові, предметні):

ФК 14. Немає.

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей».

Матриця компетентностей

№	Компетентність	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
Інтегральна компетентність					
Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/ або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог					
Загальні компетенції					
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	Знати способи аналізу та синтезу, що є основою для оригінального мислення та проведення	Вміти здійснювати аналіз інформації, ухвалювати обґрунтовані рішення, вміти здобути сучасні знання	Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення мети	Нести відповідальність за своєчасне набуття сучасних знань для професійного розвитку
ЗК 2	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності	Мати глибокі знання із структури професійної діяльності	Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань	Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності	Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності
ЗК 3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	Мати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності	Вміти інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі і проблеми, які виникають у професійній діяльності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Нести відповідальність за прийняття рішень нових стратегічних підходів у практичних ситуаціях

ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	Знати норми лексико-граматичного і синтаксичного слововжитку	Вміти укладати фахові тексти різних жанрів в офіційно-діловому і науковому стилях в усній і письмовій формах	Аналізувати сучасні знання для організації наукової та професійної діяльності	Нести відповідальність за своєчасне набуття сучасних знань для професійного розвитку
ЗК 6	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій	Знати способи комунікаційних технологій у фаховому спілкуванні	Вміти ефективно взаємодіяти з іншими фахівцями з використанням нових інформаційних технологій	Встановлювати міжособистісні взаємозв'язки у фаховому середовищі за допомогою нових інформаційних технологій	Нести відповідальність за якість міжособистісної взаємодії за допомогою нових інформаційних технологій
ЗК 7	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел	Знати всі можливі способи пошуку різноманітних сучасних наукових джерел	Вміти здійснювати професійну діяльність, яка потребує оновлення та інтеграції знань з використанням сучасних ресурсів	Аналізувати сучасні знання для організації наукової та професійної діяльності	Нести відповідальність за внесок до професійних знань
ЗК 8	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації	Знати особливості пристосувальних реакцій, способи адаптації та принципи дії в новій ситуації	Вміти забезпечувати адекватне пристосування до змінних умов та здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах	Встановлювати зв'язки для забезпечення ефективної адаптації	Нести відповідальність за реалізацію процесів адаптації
ЗК 9	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми	Мати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності	Вміти інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі і проблеми, які виникають у професійній діяльності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Нести відповідальність за прийняття рішень нових стратегічних підходів у практичних ситуаціях
ЗК 10	Здатність бути критичним і самокритичним	Мати достатній рівень знань в професійній сфері та комунікативних навиків для можливості прийняття обгрунтованого вирішення завдань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації	Використовувати необхідні методи взаємодій та фахової співпраці на відповідному рівні	Нести відповідальність за прийняття обгрунтованих рішень у професійній діяльності
ЗК 11	Здатність працювати в	Знати методи командної	Вміти вибирати шляхи та	Використовувати інформаційно-	Нести відповідальність

	команді	роботи та способи колективної співпраці	стратегії комунікації для забезпечення ефективної командної роботи	комунікаційні технології в командній роботі	за якість командної роботи
ЗК 12	Прагнення до збереження навколишнього середовища	Знати правила лінгвоекولوгії	Вміти користуватися другою іноземною мовою в аспекті лінгвоекولوгії	Використовувати необхідні методи взаємодій та фахової співпраці на відповідному рівні	Нести відповідальність за використання мови у професійному спілкуванні в аспекті лінгвоекولوгії
ЗК 13	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо	Знати правила соціально відповідальної та свідомої професійної діяльності	Вміти у професійному житті чинити свідомо і відповідально	Використовувати необхідні методи взаємодій та фахової співпраці	Нести відповідальність за вчинки у фаховій діяльності
ЗК 14	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні	Знати права як громадянина держави щодо використання мови у фаховому житті	Вміти утілювати державну політику щодо використання державної мови у професійній діяльності	Використовувати необхідні методи взаємодій та фахової співпраці на відповідному рівні	Нести відповідальність за права і свободу людини і громадянина в Україні, право в Україні реалізовувати професійно українською мовою
ЗК 15	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової	Знати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення, закономірності розвитку предметної сфери, види відпочинку та принципи здорового способу життя	Здатність використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя та уміння зберігати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення	Комунікувати з урахуванням моральних, культурних та наукових аспектів	Нести відповідальність за збереження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень у професійній діяльності та дотримання принципів здорового способу життя

активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя				
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності - немає				
Результати навчання: <i>Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна</i> Відповідність визначених стандартом результатів навчання та компетентностей				
Код програмного результату навчання	Результат навчання	Код компетентностей		
ПРН-15	Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення в умовах медичного закладу за стандартними методиками	ЗК-1, ЗК-2, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-6, ЗК-7, ЗК-8, ЗК-9, ЗК-10, ЗК-11, ЗК-12, ЗК-13, ЗК-14, ЗК-15		
ПРН -16	Формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності на підставі результату аналізу певних суспільних та особистих потреб	ЗК-1, ЗК-2, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-6, ЗК-7, ЗК-8, ЗК-9, ЗК-10, ЗК-11, ЗК-12, ЗК-13, ЗК-14, ЗК-15		
ПРН-17	Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю	ЗК-1, ЗК-2, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-6, ЗК-7, ЗК-8, ЗК-9, ЗК-10, ЗК-11, ЗК-12, ЗК-13, ЗК-14, ЗК-15		
ПРН - 18	Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загальноосвітній культурний рівень	ЗК-1, ЗК-2, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-6, ЗК-7, ЗК-8, ЗК-9, ЗК-10, ЗК-11, ЗК-12, ЗК-13, ЗК-14, ЗК-15		
ПРН - 19	Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності	ЗК-1, ЗК-2, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-6, ЗК-7, ЗК-8, ЗК-9, ЗК-10, ЗК-11, ЗК-12, ЗК-13, ЗК-14, ЗК-15		

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 105 годин 3, 5 кредити ЄКТС.

Зміст курсу розкриває головні проблемні питання відповідних тем з біоетики:

Теоретико-методологічні засади біоетики

Тема 1. Історичні корені біоетики. Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики. Філософські основи біоетики..

Історичні корені біоетики: Чинники виникнення біоетики. Визначення біоетики. Метод дослідження у біоетиці. Закон моральний і закон цивільний. Течії (види) біоетики. Сутність персоналістичної біоетики. Епохи становлення медичної етики (домодерна, модерна, постмодерна). Біоетика і медичний патерналізм. Сфери та наряди біоетики. Спорідненість біоетики з деонтологією в медицині. Біоетика у процесі становлення національної системи охорони здоров'я в Україні. Засади біоетики у реалізації покликання лікаря.

Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики: Міждисциплінарність біоетики. Біомедичний, психологічний, соціологічний та юридичний аспекти з точки зору епістемологічного статусу біоетики. Основні моделі біоетики. Філософське обґрунтування етичного судження в біоетиці. Принципи і засади персоналістичної біоетики. Співпраця (співучасть) в злочині. Персоналістична етика лікарської чесноти Е. Пеллегріно і Д. Томазма. Принципіалізм (північно-

американська модель біоетики) Т. Біачемпа і Дж. Чілдреса. Засади біоетики принципіалізму. Контрактualізм Дж. Енгелгардта. Нова модель П. Сінгера.

Філософські основи біоетики: Креаціонізм і персоналізм як теоретичне підґрунтя біоетики. Недосконалість матеріалістичного розуміння людини. Відображення сутності біоетики у вченні Томи Аквінського та в неотомізмі. Релігійний екзистенціалізм. Феноменологічна концепція тілесності. Філософська антропологія про сутність людини.

Історичні корені біоетики, що сприяли формуванню цієї галузі науки: екологічна катастрофа (Р. Поттер), надмірний вплив біомедичних технологій на людське життя (Е. Згречча), обмежений підхід до хворого (А. Геллегерс), криза взаємин лікар–пацієнт (С. Спінзанті).

Визначення біоетики. На сьогодні існує кілька визначень цієї галузі науки. На думку Р. Поттера, біоетика — це наука виживання. Е. Згречча тлумачить її як місток між біомедичними науками й науками про людину. А. Геллегерс вважає біоетику маєвтикою, тобто наукою, що здатна тлумачити цінності в діалозі медицини, філософії й етики. Саме він дав вагомий поштовх розвитку біоетики як академічної дисципліни, а на цій основі С. Спінзанті стверджував, що біоетика має запобігати кризовим явищам у взаєминах лікар–пацієнт через апеляцію до суспільної думки, відновлюючи при цьому засаду автономії пацієнта.

В. Райх вважає, що біоетика — це наука про людську поведінку щодо життя й здоров'я у світлі моральних засад і цінностей. Е. Згречча твердить, що, зважаючи на розвиток технологій, біоетика займається етичними проблемами, пов'язаними з розвитком біології й медицини, екології. Е. Пеллегріно й Д. Томазма звертають головну увагу на взаємини лікар–пацієнт, тому визначають біоетику як медичну етику, що оберігає традиції Гіппократа, відкидаючи медичний патерналізм. С. Спінзанті наголошує на автономії пацієнта не лише в контексті цих взаємин, але також на рівні суспільної думки. У працях зарубіжних учених біоетика поділяється на: загальну, спеціальну та клінічну, кожна з яких має свою конкретну галузь застосування.

Види біоетики. У сфері дискусій про біоетику розрізняють: біоетику навколишнього середовища (екоцентричну), яка вбачає об'єкт свого дослідження не в людині, а передусім в екосистемі, що має катастрофічне забарвлення, яке загрожує людству, і тому привертає увагу до охорони довкілля, оскільки здоров'я людини є частиною здоров'я усієї біосфери (Р. Поттер); біоцентричну біоетику, яка бачить людину центром своєї уваги, але розглядає її онтологічно та аксологічно рівною з усіма іншими живими істотами (П. Сінчер); антропоцентричну біоетику, яка ставить особистість людини центром етичного зацікавлення, займається проблемами, що стосуються життя людини, та опосередковано — проблемами навколишнього середовища, і яка заснована на онтологічно обґрунтованому персоналізмі (Е. Згречча).

Сутність персоналістичної біоетики. Вона є онтологічно обґрунтована, наголошує на найвищій цінності людської особистості, яку розуміє як цілісне поєднання духа, душі і тіла.

Етапи становлення медичної етики: домодерна (класична, гіпократівської традиції), модерна та постмодерна епохи.

Основні напрямки розвитку біоетики: етика професій охорони здоров'я (лікарі, медсестри, техніки та адміністратори структур системи охорони здоров'я); етика біомедичного пошуку з терапевтичною та нетерапевтичною метою; етика охорони здоров'я у соціальних сферах (проблема медицини праці; етика зайнятості; етика спорту; етика, яка стосується демографічного розвитку); етика довкілля в екологічній сфері.

У працях зарубіжних учених біоетика поділяється на: загальну, спеціальну та клінічну біоетику, кожна з яких має свою конкретну галузь застосування.

В Україні біоетика зараз набуває статусу прикладної науки.

Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики: Щодо епістемології біоетика на відміну від інших наук, які займаються поясненням феноменів і для яких важливе збільшення набутих знань, наголошує на моральних засадах цих знань; її об'єктом є насамперед моральне судження, тому вона кидає виклик науці й етиці, спонукує їх замислитися над своєю епістемологічною структурою, пропонуючи певне етичне обмеження наукового знання у напрямку наближення до істини. Це уможливує взаємодію біоетики з іншими науками. Біоетика є передусім системою моральних вимірів дій людини щодо іншої особистості, себе самої та суспільства. Вона є міждисциплінарна, оскільки як система ґрунтується на засадах етики, біології, медицини, психології, екології, *релігії, філософії, права, соціології та інших галузей знання. Водночас її мета і засоби потребують морально-правового обґрунтування. Антропологічна структура біоетики є відкритою до трансцендентності.*

Дослідники біоетичних проблем (Е. Згречча, Л. Меліна, С. Спінзанті) опрацювали такі *етико-культурні моделі біоетики*, як ліберально-радикальна, прагматично-утилітаристська, соціобіологічна й персоналістична. З усіх наявних у науці концепцій, які впливають із сучасної ситуації в світі, найбільш відповідною і перспективною є модель персоналістична, що наголошує на найвищій цінності людської особистості, яку розуміє як цілісне поєднання духа, душі і тіла.

Е. Згречча, надаючи особистості людини найвищого значення, сформулював *чотири найважливіші етичні засади*, які стали головними напрямками біоетики: засаду охорони фізичного життя (яке є фундаментальною цінністю людини); засаду цілісності, або терапевтичну засаду (частина організму жертвується задля добра цілого організму); засаду свободи–відповідальності (свобода немає жодного сенсу без правди і відповідальності); засаду соціальності–субсидіарності (допомагати більше там, де більша потреба).

Персоналізмові дещо суперечить сформульований у 80-х роках ХХ ст. у США *принципіалізм*, який будує свою біоетичну теорію на засадах пошани до автономії особи, не приносить шкоди пацієнтові, чинити тільки добро, справедливості щодо конкретної особи, і базується на моральному релятивізмі. Автори цієї концепції наголошують на оцінюванні наслідків надання допомоги пацієнтові без апеляції до етичних засад.

Філософські основи біоетики: Теоретичними засадами біоетики є *філософська антропологія, феноменологія* і особливо *філософія персоналізму*, яка наголошує на цінності людини як духовної істоти, особистості, яка є унікальним створінням та має власну гідність і цінність. Окрім цих філософських напрямів відображають сутність біоетики *вчення Томи Аквінського* й *неотомізм*, які вважають особистістю також людину, що нездатна реалізувати свої розумові здібності. Подібної думки дотримуються представники *релігійного екзистенціалізму* (Г. Марсель, К. Ясперс, М. Гайдеггер), стверджуючи, що тіло є феноменом “Я” людини, співзасадою і знаком індивідуальної відмінності. *Персоналізм* є визначальною теоретико-методологічною основою біоетики, що співзвучна з християнським вченням про людину, ґрунтується на відповідальності людини за всі живі істоти у світі і за весь світ загалом.

Державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики.

Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки

Тема 2. Право на життя від моменту запліднення

Життя як неповторна цінність. Біоетика про статус людського ембріона. Людина в контексті Біблії та вчення Церкви. Стать людини. Стать і гендер. Ранні етапи розвитку людини. Право людини на життя від моменту запліднення: а) аборт — порушення основного права людини на життя; б) права людини і новітні репродуктивні технології. Їх оцінка в контексті біоетики; в) право на життя в контексті прав людини. Гідність і недоторканість людського життя від моменту запліднення до природної смерті.

Моральні критерії біомедичного втручання у людське життя знаходяться в людині як особистості. Життя — найцінніший Божий дар людини, яке пов'язане з інтеграційними функціями організму. Фізичне людське життя є трансцендентним шляхом, який веде за межі теперішнього земного буття. Обов'язок людини — зважати не лише на підтримку земного життя, а й на остаточну мету — єднання з Богом у вічності.

Приналежність людини до чоловічої чи жіночої статі визначається з моменту запліднення. Стать (хромосомна чи генетична, гонадна, анатомічна або генітальна) стосується усієї людської особи. “І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх” (Бт. 1, 27). Людська статевість передбачає взаємодоповнюваність, взаємодарування в любові та відкритість на прокреацію у шлюбі.

Тонка і водночас складна організація взаємодії гіпоталамо-гіпофізарної системи із діяльністю статевих залоз жінки, а також пов'язаними із цим змінами ендометрію матки може бути легко порушена впливом багатьох факторів: особливо використанням засобів контрацепції, зроблених раніше абортів. Альтернативою у даному випадку є закон дотримання чистоти, мудро створений Богом, щоб уникнути руйнування досконало відлагоджених механізмів материнства.

Стать і гендер — поняття не однакові. Гендерна політика — явище морально деструктивне. За результатами моніторингові Україна, Росія та Білорусія відносяться до країн, де розуміння статевої ще не захитане, однак необхідно через просвітницьку діяльність формувати пошану до людської статевої.

При злитті чоловічої та жіночої статевих клітин, тобто, *заплідненні*, утворюється одноклітинний зародок — *зигота*. З цього моменту розпочинається так званий пренатальний онтогенез або розвиток організму до народження. Пренатальний онтогенез у людини в нормі продовжується близько 280 діб

(40 тижнів). У пренатальному онтогенезі розрізняють: 1) *початковий період*, який охоплює 1–7 добу розвитку. У цьому періоді в результаті дроблення із зиготи утворюється багатоклітинний організм — *бластоциста*. 2) *зародковий (або ембріональний) період* триває з другого до восьмого тижня розвитку, під час якого проходить *гастрюляція* з утворенням трьох зародкових листків: екто-, мезо- та ендодерми. У складі зародка з'являються зачатки тканин, органів і систем. 3) *плодовий період* триває з третього до дев'ятого місяця і завершується народженням дитини. У цьому періоді здійснюються процеси подальшого структурного і функціонального становлення тканин та органів плода. Онтогенезові передують *прогенез* — процес утворення чоловічих та жіночих статевих клітин — гамет: сперматозоїдів та яйцеклітини.

Біоетика привертає увагу, зокрема, до біологічного й антропологічного статусу ембріона людини, який від моменту запліднення має всі характеристики людської особистості: керовану особистим геномом свою власну проект–програму життя і людську гідність, що заслуговує пошани. Живий людський ембріон від моменту запліднення є людським суб'єктом з добре визначеною ідентичністю, який починає від цього моменту свій власний, безперервний, постійний і координований розвиток; має право на власне життя, і кожне втручання, яке не було б на користь ембріона, розглядається як дія, що порушує таке право. Тому потрібна чітко аргументована законодавча база стосовно: контрацепції як зброї у боротьбі проти життя та людини як особистості; стерилізації, що завдає шкоди фізичній цілісності людської особи та протирічить її свободі і праву дотримуватись прокреативного виміру єднальної любові; абортів як убивства дитини. Критерієм біоетичної дозволених репродуктивних технологій людини є подружній акт з єднальною і розмножувальною функціями разом; запліднення в живому організмі і допоміжна функція технологій. Спроби вплинути на хромосомну і генетичну спадковість людини за допомогою генетичних маніпуляцій, які не є терапевтичними, а націлені на продукування людських істот, відібраних щодо статі чи інших наперед визначених якостей, суперечать особистій гідності людини, її цілісності та ідентичності, тому жодним чином не можуть бути виправдані можливими корисними наслідками для майбутнього людства.

Тема 3. Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів

Лібералізація абортів як наслідок абортивної культури і морального занепаду суспільства та причина демографічної кризи. Класифікація абортів та їх оцінка з погляду біоетики. Критерій етичної дозволених пренатального обстеження. Хірургічні методи абортів. Фармакологічні методи (медикаментозний аборт). Вирішення проблеми постабортного синдрому в контексті біоетики

Аборт — порушення основного права людини на життя. Внаслідок недостатньої уваги до проблеми абортів в Україні склалася критична демографічна ситуація, яка загрожує своїми наслідками майбутньому державі, адже рівень народжуваності не забезпечує природного відтворення населення.

Завданням суспільства і держави є турбота про кожне людське життя: у школах — виховання відповідальності та пошани життя від моменту запліднення до природної смерті; у суспільно-політичному житті — заміна несправедливих проабортних законів новими, що визнають гідність людини; заборона заходів, що руйнують материнство і дитинство. На сьогодні виникла необхідність переглянути основні нормативно-правові документи щодо проблеми абортів і скласти нові, з врахуванням положень персоналістичної біоетики, та внести відповідні доповнення до основ законодавства.

Вирішити проблему руйнівного постабортного синдрому можна через покаяття, яке очистить совість і поверне людині самоповагу.

Критерії етичної дозволених пренатальної діагностики: збереження життя та цілісності ембріона і матері, недопущення невиправданого ризику. З позиції біоетики недопустимі експерименти на людських ембріонах, за винятком терапевтичного експерименту, а також етично неприпустимі продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин.

Тема 4. Контрацепція та її альтернатива — природні методи розпізнавання днів плідності

Невідповідність методів контрацепції природі людської особи та її гідності. Класифікація засобів контрацепції та їх оцінка з погляду біоетики. Біоетична оцінка безпосередньої та опосередкованої стерилізації. Природні методи розпізнавання днів плідності. Біоетичні основи утримання від дошлюбних і позашлюбних статевих стосунків.

Контрацепція є свідомою та цілеспрямованою діяльністю з позбавленням статевих актів властивої йому дітонароджувальної функції.

Негативні наслідки контрацепції: абортивна дія, спричинення викиднів та вторинної неплідності, небезпека для здоров'я жінок, неефективність, розрив між взаємною любов'ю подружжя і даром

передавання життя; руйнування взаємоповаги і любові між чоловіком та жінкою; формування негативного ставлення до дітей; підривання фізичного та психічного здоров'я подружжя; поява егоїзму, подружньої зневіри, розлучення, поширення захворювань, що передаються статевим шляхом, зокрема СНІДу; демографічні проблеми.

Переваги природних методів розпізнавання днів плідності: відповідність етичним нормам; збереження здоров'я батьків та дітей; спонтанність та естетика подружньої любові; зміцнення подружнього зв'язку; атмосфера взаєморозуміння та поваги в сім'ї; розвиток позитивного ставлення до дітей; рівномірний розподіл між чоловіком і жінкою турботи про планування сім'ї; моральна, психологічна та біологічна підготовленість до народження дитини; екологічність та ефективність.

Природні методи розпізнавання днів плідності – визначення часу настання овуляції за трьома показниками: температурою, слизом та положенням шийки матки (симтотермальний метод), спостереження за виділенням цервікального слизу (метод Білінгса, або овуляційний).

“Утікайте від розпусти!” (I Кор. 6,18-20)

Тема 5. Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології

Біоетичні проблеми репродуктивних технологій. Допоміжні репродуктивні технології як загроза людському життю та гідності людини. Нормативно-правові акти України щодо репродуктивних технологій. Критерій етичної дозволеності допоміжних прокреативних технологій. Альтернатива допоміжних репродуктивних технологій — НаПроТехнології.

Критерій етичної дозволеності допоміжних прокреативних технологій людини: подружній акт із єднальною і розмножувальною функціями разом; запліднення в живому організмі; допоміжна функція техніки.

Тема 6. Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин

Гідність людської істоти як особистості від моменту запліднення. Неприпустимість фетальної терапії з позиції біоетики.

Експериментування з ембріонами, відбирання стовбурових клітин для трансплантації, що непоправно шкодить людському ембріону, перериваючи його розвиток, є дією морально неприпустимою.

Тема 7. Шлях до можливості клонування людини — знецінення гідності людського розмноження та ембріону

Клонування. Методи клонування. Штучне розмноження без гамет.

Аргументи біоетики проти можливості клонування людини.

Клонування людини неприпустиме, бо призвело б до знецінення гідності людського розмноження та ембріона людини як особистості.

Тема 8. Основи біобезпеки

Життя клітин у людському організмі. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті гідності людини, її цілісності та ідентичності. Небезпека застосування новітніх біотехнологій в контексті біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки. Критерії етичної дозволеності. Нормативно-правові акти щодо поводження з ГМО та застосування технологій генної інженерії в контексті біобезпеки. Поводження з ГМО в контексті забезпечення біологічної та генетичної безпеки. Небезпечність застосування генетично модифікованих організмів для людини і довкілля. Небезпечне харчування. Проблеми впровадження нанотехнологій та наслідки їх застосування для людини та навколишнього середовища. Проблеми нанобезпеки в контексті біоетики. Людина і довкілля.

Життя кожної людини починається з однієї єдиної клітини, назва якій — зигота. Її життя (що триває близько 30 год), як і життя усіх клітин людського організму координується на генетичному рівні, шляхом послідовної експресії різних генів. Уся генетична інформація записана на подвійній спіралі ДНК. Життя клітини від поділу до смерті або наступного поділу називається клітинним циклом. Клітинний цикл складається з інтерфази і мітозу. Інтерфаза включає три періоди: G₁, S, G₂.

Певні спроби вплинути на хромосомну і генетичну спадковість, які не є терапевтичними, а націлені на продукування людських істот, відібраних щодо статі та інших наперед визначених якостей - такі маніпуляції суперечать гідності людини, її цілісності та ідентичності. Тому вони жодним чином не можуть бути виправдані можливими корисними наслідками для майбутнього людства.

У суспільстві ведуться гарячі дискусії з приводу потенційного ризику для здоров'я людини і довкілля широкого використання генетично-модифікованих організмів (ГМО).

Основним принципом “Картахенського протоколу з біобезпеки” до Конвенції з біорозмаїтості, прийнятого в 2000 р. у Монреалі, є принцип застереження: держава, не порушуючи вимог ВТО, може відмовитися від ввезення на її територію ГМО, якщо вважає, що такі організми спричинять небезпеку.

Вибір правильного харчування є одним із важливих складових здоров'я. Нефармакологічне лікування (зміна способу життя та харчування) не дає побічних ефектів, є дешевшим та ефективним компонентом терапії: покращує стан серцево-судинної системи, контролює рівень цукру, зменшує ризик виникнення онкології та збільшує тривалість життя. Знаючи ці принципи, можна вплинути на ризик виникнення серцево-судинних захворювань, ожиріння та онкологічних проблем.

Застосування нанотехнологій створює ризики для довкілля і здоров'я людини, оскільки натепер практично відсутні об'єктивні наукові дані про ймовірні негативні впливи нанотехнологій, шляхи міграції та поведінку наночастинок тощо, а також методики оцінювання повного життєвого циклу наноматеріалів. Не розроблені механізми суспільного контролю над сферами використання та наслідками запровадження нанотехнологій.

Сьогодні в світі та в Україні активно формуються ринки нанотоварів та нанопослуг, тому важливим аспектом є надання максимально повної та адекватної інформації, оскільки обізнаність населення є вкрай недостатньою. Таким чином, пріоритетними є такі питання нанобезпеки як вивчення токсичності наночастинок та нових матеріалів; моніторинг професійних впливів; аналіз потенційних ризиків для здоров'я людей, оточуючого середовища та професійних ризиків; державне законодавство щодо нанотехнологій; зменшення негативних впливів та розповсюдження інформації щодо потенційних ризиків; синхронізація вітчизняної наноіндустрії з міжнародною науковою та технологічною спільнотою. Експериментальні дослідження мають бути об'єктивними та незаангажованими.

Живий організм можна розглядати як величезну хімічну лабораторію в мініатюрі, де здійснюються численні і дуже складні процеси, незмінно направлені до однієї мети — збереження індивіда. Відмінність між трьома сферами життя — вегетативним, сенситивним і розумним життям, з філософської точки зору, спирається на два критерії: автономію живого і переваги живої природи над неживим світом. Екологічна криза спричинена, насамперед, невідповідною техногенною і споживацькою діяльністю людського суспільства, яка ґрунтується на викривленому усвідомленні людини свого місця та завдань у навколишньому середовищі. Людина – це найцінніше Боже створіння, що несе в ідеалі завдання Господа облагороджувати планету.

Демографічна ситуація в Україні вимагає перегляду державної політики щодо проблем цінності та гідності людського життя, яке повинно користуватися повагою і захистом з моменту запліднення і до природної смерті.

Тема 9. Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини

Етичні вимоги до проведення експериментів на людині. Класифікація досліджень. Основні нормативно-правові акти стосовно експериментальних досліджень. Етичні комітети, їх рівні, функції та характеристики. Інформована згода як головна засада медичного експерименту. Нагляд за досліджуваними ліками як попередження можливих негативних їх наслідків використання. Виробництво ліків-сиріт фармацевтичними фірмами в контексті державного фінансового стимулювання. Підстави використання плацебо в контексті експериментування. Умови етичної дозволеності. Проблема експериментування на людських зародках і ембріонах в контексті визнання гідності людської особистості у пренатальній фазі розвитку. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини.

Особливої уваги органів державного управління, зокрема біоетичної експертизи на державному рівні, вимагає проведення експериментування на людині, яке задля науки може бути прямим втручанням в організм та загрожувати життю і здоров'ю особистості. Етичні вимоги щодо участі в експерименті сформульовані біоетикою: інформований вільний вибір; узгодженість з природним функціонуванням органів і тканин, природним динамізмом розвитку і вдосконаленням людини як особистості; наявність доклінічної стадії експериментування, яка повинна включати теоретичну підготовку, лабораторні дослідження, експерименти на тваринах з метою зведення до мінімуму ризику на стадії проведення їх на людині. Потрібна певність, що досліджуваний препарат не менш ефективний за інші відомі засоби. Експеримент необхідно перервати, якщо пацієнт відмовляється від своєї попередньої згоди на нього, а також у разі непередбаченого зростання ризику небезпеки для здоров'я пацієнта. Експериментування мають здійснювати компетентні спеціалісти під контролем відповідної клініки та комісії з етики.

Людина як найдосконаліша особистість є недоторканою і не може бути ні інструментом, ні засобом експериментування чи будь-яких маніпуляцій над нею.

Тема 10. Біоетика і трансплантація органів.

Труднощі та успіхи трансплантології. Проблеми дарування органів і тканин у контексті біоетики. Трансплантація та ідентичність людської особи . Проблема діагностування смерті. Інформована згода і трансплантація органів. Проблеми призначення дарованих органів у контексті біоетики. Загальні етичні засади трансплантології та їх відображення у міжнародному і внутрішньодержавному законодавствах.

Засади біоетики в трансплантації: захист життя донора і реципієнта, захист ідентичності особистості та інформована згода. У вирішенні проблем трансплантації органів при донорстві від живої особи постає необхідність добровільної інформованої згоди як з боку донора, так і від реципієнта щодо: включення процедур, передбачення ризиків, можливих терапій і/або застережних засобів після взяття органу, динаміки призначення дарованого органу. Окрім того, необхідно уникати будь-яких форм психологічного тиску або примусового вибору донора на базі моральних, чуттєвих або ще гірше – економічних критеріїв. При донорстві з мертвої особи, якщо не можна дізнатись про попереднє рішення потенційного донора щодо можливості взяття органів для трансплантації, має етичну цінність згода його законних представників. Опанування нових неврологічних знань спричинило певну зміну власне в концепції смерті. Відбувся перехід від концепції смерті “як події”, точної і раптової, що співпадає з припиненням биття серця і самостійного дихання, до концепції смерті як “процесу”, який відбувається протягом певного проміжку часу, виходячи з безповоротної дезінтеграції цілісності індивідуального організму, яка співпадає з повним припиненням активності мозку. Існує смерть людини, яка полягає у цілісності дезінтеграції особистості, як наслідок відділення життєвого принципу або духу і душі від тілесності. Трансплантація таких органів як головний мозок, гонади, гіпофіз має етичне обмеження на рівні спричинення зміни ідентичності особи. Згідно з Законом України "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини" (1999) фетотерапія здійснюється ембріональними тканинами і органами, отриманими з абортівного матеріалу (ст. 19), що є морально неприпустимим. Органи влади в Україні повинні протидіяти нелегальній торгівлі частинами ембріонів людини, які продаються за кордон. У визначенні першочерговості доступу до органів для трансплантації значною мірою потрібно ґрунтовно дотримуватись імунологічної і клінічної оцінки. Критерії призначення дарованих органів не мають бути підпорядковані логіці “дискримінації” або утилітарному принципу. Важливим поступом є затвердження Радою Європи конвенції з біоетики, в якій підтверджується заборона торгівлі частинами людського тіла.

Тема 11. Ксенотрансплантація з точки зору біоетики.

Історія та сучасний стан розвитку ксенотрансплантації. Рушійні сили та позитивні моменти. Можливі негативні наслідки, перешкоди та перестороги. Засади біоетики в галузі ксенотрансплантації.

Стосовно ксенотрансплантації, вважається морально виправданим використання тварин з експериментальною метою і якщо це необхідно для порятунку життя людини, при цьому дотримуючись етичних принципів.

Тема 12. Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування

Смерть як суспільний феномен. Евтаназія з погляду біоетики. Етична оцінка евтаназії. Евтаназія і право на життя: стан законодавчого регулювання в Україні. Моральні проблеми самогубства. Особливості паліативної терапії. Біоетичні проблеми реанімації.

У деяких країнах Європи прихильники евтаназії вважають, що вона повинна бути дозволена законом. В Україні, де право на життя гарантоване кожному громадянину відповідними статтями Конституції (ст.3, 27, 64), немає спеціального нормативно-правового акту щодо евтаназії, але це питання врегульоване “Основами законодавства України про охорону здоров’я”, де евтаназія категорично заборонена, а при здійсненні кваліфікується як навмисне вбивство. На сучасному етапі це питання не дискутується, однак звертається увага, що правова база в Україні на сьогодні досить нечітка і це викликає занепокоєння. Органи державного управління повинні подбати про відповідне законодавче врегулювання проблеми, передбачивши належний контроль за дотриманням чинних законів та впроваджуючи замість евтаназії паліативну терапію – пом’якшення страждань невиліковно хворої людини.

Самогубство морально неприпустиме, нівелює цінність людського життя. Життя – дар Бога і завжди Йому підпорядковане. Самогубство чинить людину абсолютним власником свого життя є важким злочином проти життя, яке Бог довірив нашій свободі.

При вирішенні проблеми реанімації першорядним є етичні засади порядності та об'єктивності, єдиним критерієм вибору у разі нестачі апаратури й приміщення – більша ймовірність виживання пацієнта. Неможна примусити до лікування, яке є дуже важким у застосуванні з різного огляду. Смерть мозку є основним, але не абсолютним критерієм смерті людини. Допоки немає остаточної певності про смерть пацієнта, він залишається живою істотою, яка має потребу у лікуванні способом, гідним людської особи.

Тематичний розділ 3. Правові та медико-соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики

Тема 13. Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні.

Організаційні заходи з впровадження біоетики в Україні. Діяльність інституцій з біоетики в Україні. Співпраця з міжнародними організаціями в галузі біоетики. Сфера компетенції Інституту біоетики імені Ярослава Базилевича. Внесок завідувача кафедри організації і управління охорони здоров'я, доцента Ярослава Базилевича у розвиток біоетики в Україні (зі спогадів автора). Досвід викладання біоетики у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького. Комітети з біоетики: функції і характеристики. Типи комісій з біоетики.

Органи державного управління України в процесі законотворчості досить енергійно й результативно працюють над втіленням засад біоетики. Це помітно, зокрема, у посиленій увазі до біоетики як дослідницької дисципліни. При Кабінеті Міністрів України у 2001 р. була створена Комісія з питань біоетики, яку очолював віце-президент АМН України Ю. І. Кундієв. Діяльність комісії визначали такі основні завдання: підготовка рекомендацій для проведення біоетичної експертизи в Україні; розробка пропозицій до законодавчого регулювання в галузі біоетики; забезпечення участі України в міжнародній співпраці з питань біоетики; інформування населення про досягнення й наявні проблеми в галузі біоетики і т. ін. Комісія з питань біоетики могла спиратися у своїй роботі на практику функціонування Української асоціації з біоетики, Інституту біоетики ім. Ярослава Базилевича, що взяли на себе обов'язок поширення ідей біоетики в Україні та зарубіжного досвіду, впровадження її засад у практику охорони здоров'я; спільно з державними органами системи охорони здоров'я пропагують створення комітетів з біоетики в усіх закладах охорони здоров'я.

Головна мета Інституту біоетики – забезпечення пошани гідності людини як особистості в своїй інтегральності (тобто духовній, душевній і тілесній єдності); збереження життя та здоров'я людини від моменту запліднення до природної смерті; пріоритетності інтересів людини перед інтересами науки чи суспільства.

За останні роки помітно зросла кількість опублікованих статей та монографій з біоетики, перекладаються праці відомих мислителів заходу, ідеї яких стають доступними широкому загалу суспільства, проведені численні науково-практичні конференції і семінари з питань біоетики міжнародного, національного та регіонального масштабу.

Згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01.11.2000 р. за № 281 “Про затвердження Інструкції до лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і типового положення про комісію з питань етики” в Україні розпочатий процес формування комітетів з етики на базі установ охорони здоров'я. Інструкція містить основні вимоги до проведення клінічних випробувань лікарських засобів, які можуть проводитися на пацієнтах (добровольцях) за повною чи скороченою програмою, а також наголошує на необхідності створення спеціальних комісій з питань біоетики для проведення експертизи клінічних випробувань. Функції цих комісій збігаються з основними завданнями комітетів з етики, передбаченими міжнародними нормами.

Кожен науковий проект, який передбачає дослідження на людях, кожне клінічне випробування нових ліків чи діагностичних засобів і нових медичних технологій, потребує біоетичної експертизи. Її мають здійснювати комітети з біоетики, які необхідно створити при всіх наукових закладах, де проводяться дослідження над людьми, у всіх лікувально-профілактичних установах.

Завдання комітетів з біоетики: виховна діяльність, розгляд протоколів дослідження і клінічного експериментування, консультації.

Характеристики комітетів з біоетики: компетентність, незалежність, неупередженість, консультативний характер.

Біоетика, яка нині набуває статусу прикладної науки, поступово запроваджується як дисципліна у вищих навчальних закладах України, передусім медичного профілю.

Тема 14. Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України

Міжнародні організації з питань охорони здоров'я та їх вплив на формування законодавства в Україні.

Криза в галузі права людини на життя. Недоліки українського законодавства щодо захисту гідності людини.

Нормативно-правові акти України, які стосуються охорони здоров'я людини, повинні відповідати засадам і цінностям біоетики. Законодавство України в галузі охорони здоров'я згідно зі ст. 9 Основного закону України адаптується до відповідних міжнародних документів, якщо є згода на це Верховної Ради. Через законодавство України імплементуються основні документи міжнародних організацій щодо дотримання норм і засад біоетики у практиці охорони здоров'я. Основою таких нормативних актів є право людини на гідне життя і пошана людської особистості.

Логічним доповненням до Європейської конвенції з прав людини та Європейської соціальної хартії є Європейська конвенція “Про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології і медицини”, яку підписала Україна спільно із 22 державами. Це означає, що законодавчі акти стосовно охорони життя і здоров'я повинні формуватися згідно з вимогами останньої Конвенції, заснованої на засадах біоетики. Погляд біоетики на медицину спрямовує увагу на високу цінність служіння життю, бо це є основою гуманізації суспільства.

Законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України, де одним із головних принципів є забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над іншими інтересами (ст. 4). У медичній практиці дозволене застосування медико-біологічних досліджень з суспільно корисною метою за умови їх наукової обґрунтованості, переваги успіху над ризиком, заборонене проведення експериментів над хворими, ув'язненими, військовополоненими (ст. 45). Рекомендація парламентської Асамблеї Ради Європи №1046/1986 проголошує, що і зародкам та ембріонам людини властива людська гідність, тому за всіх умов слід ставитися до них з належною повагою і будь-яке втручання в їх організм, навіть нежиттєздатних, повинно бути заборонене (експерименти, взяття органів для трансплантації тощо) (п.10). Забезпечити виконання цих вимог мають законодавчі органи кожної окремої країни. Закон України про охорону здоров'я дозволяє штучне запліднення та імплантацію ембріона за згодою подружжя та при збереженні анонімності донора (ст.48), що морально неприпустимо з позиції біоетики. Законом України про охорону здоров'я дозволений аборт (ст.50), що теж морально неприпустимо, бо йдеться про вбивство. Зокрема особливої уваги органів державного управління заслуговує законодавство щодо трансплантації органів. У відповідному Законі України існують суттєві етичні обмеження щодо трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини (№ 1007 – XIV / 1999), хоча практика пересадження у медицині України дещо відстає від інших країн. Однак, згідно з ним “фетотерапія здійснюється ембріональними тканинами і органами, отриманими з абортівного матеріалу” (ст. 19), що морально неприпустимо. Органи влади в Україні повинні протидіяти нелегальній торгівлі частинами ембріонів людини, які продаються за кордон.

Засади біоетики, впровадження яких у біомедичну практику вельми актуальне, нині застерігають щодо узаконення клонування людини й евтаназії, що може бути прямою загрозою для гуманного суспільства й правової держави, якою прагне стати Україна. Підтвердженням забезпечення засад цінності життя є хоча б скасування смертної кари 23 лютого 2003 р. народними депутатами України.

Тема 15. Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом

Алкоголізм як психофізична патологія та соціальна проблема. Заходи державних органів щодо подолання алкоголізму. Громадські антиалкогольні організації та подолання алкоголізму в контексті біоетики.

Проблема гідності особистості людини, на якій наголошує біоетика, вимагає особливо уважного ставлення державних органів як до виробництва і торгівлі алкоголем, так і до пропаганди обмеження його вживання. Водночас з погляду біоетики алкоголізм — це тяжка хвороба, яка має різноманітні причини виникнення, включаючи соціальні, біологічні та психологічні чинники, і яка характеризується патологічними фізичними та психічними змінами в організмі людини і формуванням алкогольної залежності. Подолання алкоголізму потребує зусиль самої людини, допомоги родини, суспільства й держави. До боротьби зі зловживанням алкоголем залучаються громадські та релігійні організації. Одна із можливих засад порятунку — підтримка товариств анонімних алкоголіків, заохочення їх до активної діяльності. Найважливіше завдання реабілітації полягає не лише у відновленні, а й у збереженні особистісного та соціального статусу хворого.

Тема 16. Тютюнозалежність як проблема біоетики

Загроза тютюнокуріння життю та здоров'ю. Заходи подолання проблеми тютюнозалежності в контексті біоетики.

Вирішення проблеми тютюнозалежності починається з визнання людиною свого безсилля та бажання духовного відновлення. Профілактика тютюнопаління спрямована на зведення до мінімуму реклами тютюнових виробів, викорінення у свідомості людини поняття про їх нешкідливість.

Тема 17. Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних Небезпека наркоманії. Програми профілактики наркоманії. Зарубіжний досвід профілактики та боротьби з наркозалежністю.

На сучасному етапі проблема наркоманії є глобальною, вирішення її в окремій країні неможливе. Органи державного управління в Україні свідомі того, що досвід інших країн у боротьбі з наркоманією не завжди відповідає специфіці українського суспільства, його ментальності, релігійності, духовності, умовам життя, тому боротьба з наркотичною залежністю в Україні спрямована насамперед на підвищення рівня моральності українського суспільства. Для досягнення успіхів у ресоціалізації необхідно: змінити існуючу на сьогодні наркологічну концепцію, поставивши пріоритетом такої реабілітації особистість людини; перенести акцент лікування залежності з виключно органічної терапії на психологічну корекцію та реабілітацію; створити в родині мікроклімат довіри і взаєморозуміння; організувати осередки ресоціалізації, котрі б допомагали у реадaptaції осіб до суспільного життя.

Тема 18. Біоетика і соціальні проблеми

Визначення поняття “здоров'я” та проблеми хвороби в біоетиці. СНІД — маленький світ великого хаосу (Природа виникнення СНІДу та перебіг цього захворювання. Шляхи передачі ВІЛ-інфекції. Профілактика СНІДу та лікування хворих на СНІД в контексті біоетики). Погляди на вакцинацію у світлі біоетики. Гомеопатія і біоетика. Гомосексуалізм як проблема біоетики. Транссексуалізм і корекція статевої ідентифікації. Війна як антигуманне явище. Головні мотиви проти смертної кари. Вплив засобів масової інформації на формування біоетичного мислення особистості.

Хворіти — велике мистецтво; треба здобути вміння хворіти, подібно, як треба вміти проживати добрі і погані дні, перемагати життєві труднощі, послабляти або унеможлиблювати конфлікти.

Біоетика твердить, що потрібно ставитись до хворих на СНІД з любов'ю і співчуттям, хоча СНІД — жахливе антигуманне явище. Профілактика СНІДу — використання одноразових медичних і перукарських інструментів, дошлюбна незайманість та подружня вірність.

Існує багато інформації як про позитивні, так і негативні наслідки *вакцинації*. Вакцинація — це введення в організм людини антигенного матеріалу (препаратів, що складаються з ослаблених чи вбитих збудників хвороб або продуктів їхньої життєдіяльності) з метою стимулювання імунної системи (вироблення імунітету до хвороби, який попередить зараження чи послабить його наслідки). Господь дав нам дар життя і здоров'я. Кожне медичне втручання повинно мати позитивний вплив на подальшу якість життя людини. Необхідно володіти інформацією, щоб обирати найкраще для себе та своїх дітей. Одним з можливих шляхів вирішення проблеми вакцинації є передбачення на законодавчому рівні права вибору людини на її проведення.

Гомеопатія базується на теорії, що хвороба може бутивилікувана шляхом застосування дуже малих доз ліків, які у здорових людей і у великих дозах можуть викликати симптоми, подібні до симптомів цієї хвороби. Засновник гомеопатії німецький лікар Самуїл Ганеман сформулював три основних закони лікування: *перший* — подібне лікується подібним, *другий* — розрідження (чим більш розріджені ліки, тим вони ефективніші), *третій* — підсилення. Згідно із Катехизмом Католицької Церкви “...Звернення до медицини, названої народною, не узаконює ні викликання злих сил, ні використання легковірності іншої людини”.

Профілактика *гомосексуалізму*: навчитись переводити акцент свідомості від інстинктивної чуттєвості до вищих духовних сфер.

У випадку *транссексуалізму* хірургічне втручання не коригує хибної статевої самоідентифікації людини. Навпаки, інколи воно стає причиною ще більшої особистої драми. Таке втручання має виключно поверхневий характер, бо особа на генетичному рівні залишається незмінною. Стать, “надана” трансексуалістові, є “штучною”.

Альтернативою хірургічного методу лікування трансексуалізму є застосування всіх інших методів для того, щоб людина могла жити зі своєю патологією, подібно як хворі з тяжкими недугами. Якщо йдеться про пацієнтів-трансексуалів, які декларують себе християнами, співпраця психотерапевта і священика може відкривати широкі перспективи щодо вирішення цієї проблеми.

Лікарі повинні приймати чіткі рішення у конкретній ситуації, якнайкраще використовуючи знання і доступні методи, щоб полегшити стан пацієнта.

В умовах *війни* законна самооборона може бути не тільки правом, але й почесним обов'язком для того, хто несе відповідальність за життя інших, за спільне добро сім'ї та держави. Для оборони суспільного блага необхідно знешкодити агресора. Якщо є спосіб захистити людське життя від агресора і зберегти суспільний порядок та безпеку людей, не вдаючись до кровопролиття, потрібно обмежитися цими засобами, тому що вони більше відповідають спільному добру і гідності людини. У Нагірній проповіді Господь нагадує заповідь: "Не вбивай" (Мт. 5, 21), і доповнює її заборонаю на гнів, ненависть та помсту. Щобільше, Христос просить своїх учнів підставляти другу щоку (Мт. 5, 22–39), любити своїх ворогів (Мт. 5, 44). Сам Він не захищався і просив Петра вкласти меча до піхви (Мт. 56, 22).

Смертна кара — спадщина дохристиянської культури, що радше є помстою, аніж засобом навернення, ресоціалізації злочинця. Смертна кара є вбивством за будь-яких мотивів.

Реальне подолання проблеми негативного впливу неконтрольованих *засобів масової інформації* (ЗМІ) на формування молодого покоління можливе лише за умови, що воно стане важливим і невідкладним обов'язком органів державного управління, різних громадських та освітніх установ, молодіжних організацій, а також духовних інституцій. ЗМІ, зокрема телебачення, є важливими джерелами комунікації та інтелектуального збагачення і повинні бути корисними у житті кожної людини і суспільства в цілому, відчутно сприяти духовному зростанню особи, спрямовувати до шляхетних ідей.

3. Структура навчальної дисципліни «Біоетика»

ТЕМИ		Лекції	Практичні заняття	СРС	Індивідуальна робота
Теоретико-методологічні засади біоетики					
1	Тема 1. Історичні корені біоетики. Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики. Філософські засади біоетики. Засади біоетики у реалізації покликання лікаря	1	2	5	Не передбачено навчальним планом
Державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки					
2	Тема 2. Право на життя від моменту запліднення	1	2	5	Не передбачено навчальним планом
3	Тема 3. Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів	2	2	5	
4	Тема 4. Контрацепція та її альтернатива — природні методи розпізнавання днів плідності	2	2	5	
5	Тема 5. Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології	2	2	4	
6	Тема 6. Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин		1	4	
7	Тема 7. Шлях до можливості клонування людини — знецінення гідності людського розмноження та ембріону	-	1	4	
8	Тема 8. Основи біобезпеки	-	2	4	
9	Тема 9. Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини	-	2	4	
10	Тема 10. Біоетика і трансплантація органів.		2	4	
11	Тема 11. Ксенотрансплантація з точки зору біоетики.	-	1	3	

12	Тема 12. Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування	2	2	5	
Правові та медико-соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики					
13	Тема 13. Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні		1	1	Не передбачено навчальним планом
14	Тема 14. Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України	-	1	3	
15	Тема 15. Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом	-	2	4	
16	Тема 16. Тютюнозалежність як проблема біоетики	-	1	3	
17	Тема 17. Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних	-	2	1	
18	Тема 18. Біоетика і соціальні проблеми	-	2	1	
Разом		10	30	65	
Підсумковий контроль - залік					
Усього годин – 105, Кредитів ECTS – 3,5					

4. Тематичний план лекцій з курсу «Біоетика»

№	ТЕМА	К-ть годин
1.	Історичні корені біоетики. Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики. Філософські засади біоетики. Засади біоетики у реалізації покликання лікаря.	1
2.	Право на життя від моменту запліднення	1
3.	Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів	2
4.	Контрацепція та її альтернатива – природні методи розпізнавання днів плідності.	2
5.	Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології	2
6.	Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування	2
Разом		10

5. Тематичний план практичних занять з курсу «Біоетика»

№	ТЕМА	К-ть годин
1.	Історичні корені біоетики. Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики. Філософські засади біоетики. Засади біоетики у реалізації покликання лікаря.	2
2.	Право на життя людини від моменту запліднення.	2
3.	Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів	2
4.	Контрацепція та її альтернатива – природні методи розпізнавання днів плідності.	2
5.	Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології	2
6.	Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин	1
7.	Шлях до можливості клонування людини — знецінення гідності людського розмноження та ембріону	1
8.	Основи біобезпеки	2
9.	Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини	2
10.	Біоетика і трансплантація органів.	2
11.	Ксенотрансплантація з точки зору біоетики.	1

12	Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування	2
13	Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні	1
14	Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України	1
15	Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом	2
16	Тютюнозалежність як проблема біоетики	1
17	Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних	2
18	Біоетика і соціальні проблеми	2
	Разом	30

6. Тематичний план самостійної роботи студентів з курсу «Біоетика»

№	ТЕМА	Кількість годин	Вид контролю
1.	Історичні корені біоетики. Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики. Філософські засади біоетики. Засади біоетики у реалізації покликання лікаря.	5	Поточний контроль на практичних заняттях
2.	Право на життя від моменту запліднення	5	
3.	Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів	5	
4.	Контрацепція та її альтернатива – природні методи розпізнавання днів плідності.	5	
5.	Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології	4	
6	Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин	4	Поточний контроль на практичних заняттях
7	Шлях до можливості клонування людини — знецінення гідності людського розмноження та ембріону	4	Поточний контроль на практичних заняттях
8	Основи біобезпеки	4	
9	Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини	4	
10	Біоетика і трансплантація органів.	4	
11	Ксенотрансплантація з точки зору біоетики	3	
12	Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування	5	Поточний контроль на практичних заняттях
13	Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні.	1	
14	Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України	3	
15	Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом	4	
16	Тютюнозалежність як проблема біоетики	3	
17	Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних	1	
18	Біоетика і соціальні проблеми	1	
	Разом	65	

7. Індивідуальні завдання – не передбачено навчальним планом.

Самостійна робота, яку студент виконує при підготовці до аудиторного заняття, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на позааудиторну самостійну роботу, контролюється на підсумковому занятті.

- Методи навчання. При проведенні практичних занять використовуються такі методи навчання: діагностування (бесіда, спостереження, тестування, творчі та самостійні роботи);

інформування (демонстрація, консультування, розповідь, групове навчання, підсумковий тестовий модульний контроль); самостійна робота (дослідження наукових та інформаційних джерел); практична робота (виконання тренувальних вправ та завдань); розвиток творчої діяльності (здійснення мовних розвідок); операційний метод (ділові ігри, самокритика, розв'язання комунікативних ситуацій).

- Методи контролю. Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на практичних заняттях відповідно до конкретних цілей та під час індивідуальної роботи викладача зі студентами. Передбачуване застосування таких засобів діагностики рівня підготовки студентів:

- усне опитування згідно з розробленими викладачем методичними вказівками;
- система тренувальних вправ і творчих завдань;
- блок тестових завдань;
- самостійна робота;
- написання наукових повідомлень та творчо-пошукових робіт.

- Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу (необхідно описати форми проведення поточного контролю під час навчальних занять за 4-ри бальною (національною) шкалою). Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Оцінювання поточної навчальної діяльності. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (національною). При цьому враховуються усі види робіт, передбачені програмою дисципліни. Студент має отримати оцінку з кожної теми для подальшої конвертації оцінок у бали за багатобальною (200-бальною) шкалою.

Завдання для самостійної роботи. Самостійна робота студента – одна з організаційних форм навчання, яка регламентується навчальним планом та програмою дисципліни, методичними матеріалами та завданнями, отриманими від викладача, з метою оволодіння навчальним матеріалом, і виконується студентом самостійно поза межами аудиторних занять. Видом самостійної роботи є підготовка до практичного заняття та вивчення тем, які у програмі з дисципліни винесені для самостійного опрацювання.

8. Методи навчання: усне обговорення питань теми із залученням більшої частини студентів групи; бліц-опитування; дискусії з проблемних ситуацій; реферативні виступи; тестування студентів у письмовій формі; виконання письмових завдань; інтерактивні методи навчання, зокрема метод «мозкового штурму», який спонукає студентів проявити увагу і творчість, знайти кілька рішень з означеної теми шляхом вільного вираження думок тощо.

9. Методи контролю: поточний і підсумковий. Форма підсумкового контролю відповідно до навчального плану – залік.

10. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу (необхідно описати форми проведення поточного контролю під час навчальних занять за 4-ри бальною (національною) шкалою). Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Тестовий контроль: студент в системі міса отримує 10 тестів, відповідає та отримує результат у балах (від 0 до 10) та відсотках (від 0 до 100).

Демонстрація практичної навички: студент повинен вміти продемонструвати кожен структуру, яка є в переліку практичних навичок.

10.1. Оцінювання поточної навчальної діяльності. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (національною). При цьому враховуються усі види робіт, передбачені програмою дисципліни. Студент має отримати оцінку з кожної теми для подальшої конвертації оцінок у бали за багатобальною (200-бальною) шкалою.

Тестовий контроль:

від 5-6 (50-60%) – задовільно;

7-8 (70-80%) – добре;

9-10 (90-100%) – відмінно.

Демонстрація практичної навички: студент повинен вміти продемонструвати усі структури, які є в переліку практичних навичок.

Відповідь на запитання викладача: студент відповів на усі питання викладача, продемонстрував вміння логічно мислити – *відмінно*, студент відповів на усі питання викладача, продемонстрував вміння логічно мислити, зробив 1-2 помилки в термінах – *добре*, студент відповів на усі питання викладача, продемонстрував вміння логічно мислити – *плується в термінах* – *задовільно*.

11. Форма підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни «Біоетика»: семестровий залік, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі виконаних ним вище вказаних видів робіт на практичних заняттях. Семестровий залік з «Біоетика» проводиться після закінчення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії.

12. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні навчальної дисципліни, становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент за поточну навчальну діяльність для зарахування дисципліни, повинна становити 120 балів.

Розрахунок кількості балів, проводиться на підставі отриманих студентом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 120}{5}$$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою.

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4бальна шкала	200бальна шкала	4бальна шкала	200бальна шкала	4бальна шкала	200бальна шкала	4бальна шкала	200бальна шкала
5	200	4.45	178	3.92	157	3.37	135
4.97	199	4.42	177	3.89	156	3.35	134
4.95	198	4.4	176	3.87	155	3.32	133
4.92	197	4.37	175	3.84	154	3.3	132
4.9	196	4.35	174	3.82	153	3.27	131
4.87	195	4.32	173	3.79	152	3.25	130
4.85	194	4.3	172	3.77	151	3.22	129
4.82	193	4.27	171	3.74	150	3.2	128
4.8	192	4.24	170	3.72	149	3.17	127
4.77	191	4.22	169	3.7	148	3.15	126
4.75	190	4.19	168	3.67	147	3.12	125
4.72	189	4.17	167	3.65	146	3.1	124
4.7	188	4.14	166	3.62	145	3.07	123
4.67	187	4.12	165	3.57	143	3.02	121
4.65	186	4.09	164	3.55	142	3	120
4.62	185	4.07	163	3.52	141	Менше 3	Недостатньо
4.6	184	4.04	162	3.5	140		
4.57	183	4.02	161	3.47	139		
4.52	181	3.99	160	3.45	138		
4.5	180	3.97	159	3.42	137		
4.47	179	3.94	158	3.4	136		

Бали з дисципліни незалежно конвертуються як в шкалу ECTS, так і в 4-бальну (національну) шкалу. Бали шкали ECTS у 4-бальну шкалу не конвертуються і навпаки.

Бали студентів, які навчаються за однією спеціальністю, з урахуванням кількості балів, набраних з дисципліни ранжуються за шкалою ECTS таким чином:

Оцінка ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10 % студентів
B	Наступні 25 % студентів

C	Наступні 30 % студентів
D	Наступні 25 % студентів
E	Останні 10 % студентів

Ранжування з присвоєнням оцінок „А”, „В”, „С”, „D”, „Е” проводиться для студентів даного курсу, які навчаються за однією спеціальністю і успішно завершили вивчення дисципліни. Студенти, які одержали оцінки FX, F («2») не вносяться до списку студентів, що ранжуються. Студенти з оцінкою FX після перескладання автоматично отримують бал „Е”.

Бали з дисципліни для студентів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-ри бальну шкалу за абсолютними критеріями, які наведено нижче у таблиці:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	5
Від 140 до 169 балів	4
Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	3
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	2

Оцінка ECTS у традиційну шкалу не конвертується, оскільки шкала ECTS та чотирибальна шкала незалежні.

Об’єктивність оцінювання навчальної діяльності студентів перевіряється статистичними методами (коефіцієнт кореляції між оцінкою ECTS та оцінкою за національною шкалою).

13. Методичне забезпечення: навчальний контент (конспект або розширений план лекцій), презентація лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь студентів, комплексної контрольної роботи, після атестаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни).

- робоча навчальна програма дисципліни;
- тези лекцій з дисципліни;
- методичні рекомендації та розробки для викладача;
- методичні вказівки до практичних занять для студентів;
- методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
- тестові та контрольні завдання до практичних занять;

14. Рекомендована література

Основна література:

- Терешкевич Г.Т. Основи біоетики та біобезпеки: підручник. Тернопіль: ТДМУ, 2021. 400 с.
- Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Велес, 2005. 48 с. (Серія видань “Офіційний документ”).
- Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. ст. 131.
- Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст.135.
- Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 40–44. ст. 356.
- Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання продажу пива та слабоалкогольних напоїв” від 21.01.2010 № 1824-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 11. ст. 111.
- Закон України “Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів” від 31.05.2007 № 1103-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 35. ст. 484.
- Закон України “Про заборону репродуктивного клонування людини” від 14.12.2004 № 2231-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 5. ст. 111.
- Закон України “Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту та соціальний захист населення” від 23.12.2010 № 2861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 30. ст. 274.
- Закон України “Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки” від 19.02.2009 № 1026 VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 17. ст. 157.

Закон України “Про захист населення від інфекційних хвороб” від 06.04.2000 № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України*. № 29. ст. 228.

Закон України “Про захист тварин від жорстокого поводження” від 21.02.2006 № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. ст. 230.

Закон України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними” від 08.09.2011 р. № 3712-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 15. ст. 99.

Закон України “Про лікарські засоби” від 04.04.1996 № 123/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 22. ст. 87.

Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999 № 1007-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 41. ст. 377 – втратив чинність. і. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», який вступив в дію з 01.01.2019 року, від 17.05.2018 № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 06. 07. 2018. № 51. Ст.15.

Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім’ї, охорони материнства і дитинства, схвалена Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 28.07.1992 р.

Про порядок штучного переривання вагітності: Постанова Кабінету Міністрів № 992 від 16.03.2000 р.

Наказ Міністерства охорони здоров’я України: “Про затвердження Інструкції до лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і типового положення про комісію з питань етики” № 281 від 01.11.2000 р.

Наказ Міністерства охорони здоров’я України: “Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісію з питань етики” № 66 від 13.02.2006 р.

Основи законодавства України про охорону здоров’я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2802-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

Директива 98/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 1998 р. про правову охорону біотехнологічних винаходів / Офіційний вісник ЄС, L213, 30 липня 1998 р. С. 13–21

Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. Львів: Місіонер, 2021. 1460 с.

Катехизм Католицької Церкви. Повний текст і теологічний коментар / за ред. Р. Фізикелли. Casale Monferrato: PIEMME, 2021. 1280 с.

Іван Павло II. Енцикліка Євангеліє життя (Evangelium Vitae). 25 березня 1995. Ватикан. 1995. 192 с.

Хартія працівників охорони здоров’я / Папська Рада до справ душпастирства в охороні здоров’я. Львів: Медицина і право, 2010. 111 с.

Павло VI, Енцикліка Людське життя. Священна Конгрегація у справах Доктрини Віри. Інструкція про повагу до людського життя 25 липня 1968. Ватикан.

Дар життя, Священна Конгрегація у справах Доктрини Віри. Інструкція про повагу до людського життя на його початку і гідність продовження людського роду 22 лютого 1987. Ватикан. 1987. 168 с.

Допоміжна література:

Терешкевич Г. Т. Біоетика в системі охорони здоров’я і медичної освіти: навч. посібник / Г. Т. Терешкевич. Львів: Світ, 2008. 344 с.

Іван Павло II. Сімейне співжиття. Апостольське післясинодальне повчання про завдання християнської родини в сучасному світі, 22 листопада 1981 р. / Іван Павло II. Ватикан, 1981. 120 с.

15. Інформаційні джерела

Про Національну програму планування сім’ї на 1995-2000 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.1995 р. № 736. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-95-%D0%BF>

Про Національну програму «Репродуктивне здоров’я 2001–2005» Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2001 р. № 203. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/>

Про схвалення Концепції Державної програми «Репродуктивне здоров’я нації на 2006- 2015 роки»: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2006 р. № 244 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2006-%D1%80>

Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Репродуктивне та статеве здоров’я нації на період до 2021 року» : проект розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. URL : <https://www.umj.com>.

Про ратифікацію Протоколу № 6 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, який стосується скасування смертної кари, 1983 року : Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1484-III. С. 104. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802

Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Рим, 4.XI.1950. URL : www.hri.org/docs/ECHR50.html

Європейська соціальна хартія, 1961 р., переглянута Радою Європи. Страсбург, 3 травня 1996 р. URL: www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc/

Конвенція про захист прав та гідності людини щодо застосування біології та медицини 1997 р. РЄ. URL: conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/164.htm

Загальна декларація про біоетику та права людини, прийнята ЮНЕСКО, 19 жовтня 2005р. URL:<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180r.pdf>. 20

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції до лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і типового положення про комісію з питань етики» від 01.11.2000 р. № 281 – втратив чинність. *Наказ* Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісію з питань етики» від 13.02.2006 р. № 66 – втратив чинність. Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики: *Наказ* Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 р. № 690. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-09>

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження умов і порядку застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) і методів їх проведення» № 24 від 04.02.1997 р. – втратив чинність. і. Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій : *Наказ* Міністерства охорони здоров'я України від 23.12.2008 р. № 771. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0263-09> – втратив чинність. ii. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : *Наказ* Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

Наказ Міністерства охорони здоров'я України : Інструкція щодо констатації смерті людини на підставі смерті мозку від 25.09.2000 р. № 226 – втратив чинність. і. Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини : *Наказ* Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2013 р. № 821. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1757-13>